

Γιατί μας άλλαξαν το όνομα; Γιατί λεγόμαστε Greeks και όχι Έλληνες;

Και γιατί η χώρα μας λέγεται Greece και όχι Ελλάδα;

Μια μεγάλη, περίπλοκη και κάπως περίεργη ιστορία

Οι Έλληνες ήταν γνωστοί με πολλά διαφορετικά ονόματα στην ιστορία.

Οι πολεμιστές που έπεσαν στις Θερμοπύλες έπεσαν ως Έλληνες, ενώ

αιώνες αργότερα όταν κήρυττε ο Ιησούς οποιοδήποτε πρόσωπο μη-εβραϊκής πίστης αποκαλείτο Έλληνας.

Επί αυτοκράτορα Μεγάλου Κωνσταντίνου ήταν γνωστοί ως Ρωμαίοι, και πάντα οι γείτονές τους στη Δύση θα τους έλεγαν Γραικούς, ενώ στην Ανατολή Αλ Ρουμ (Ρωμαίοι).

Η αρχή κάθε ιστορικής εποχής συνοδευόταν από νέο όνομα, είτε απολύτως καινούριο, είτε παλιό και ξεχασμένο, όνομα από την παράδοση ή δανεισμένο από τους ξένους.

Κάθε ένα από αυτά ήταν σημαντικό στην εποχή του και όλα μπορούν να χρησιμοποιηθούν με αλλαγές, και πιθανότατα γι' αυτό οι Έλληνες είναι πολυώνυμος λαός.

Στην Ιλιάδα του Ομήρου, οι ελληνικές συμμαχικές δυνάμεις περιγράφονται με τρία διαφορετικά ονόματα: Αργείοι, Δαναοί και Αχαιοί, και όλα με την ίδια έννοια. Από τα παραπάνω ο πρώτος τύπος χρησιμοποιείται 170 τουλάχιστον φορές, ο δεύτερος 148 και ο τρίτος 598 φορές.

Οι Αργείοι είναι πολιτικός όρος που προέρχεται από την αρχική πρωτεύουσα των Αχαιών, το Άργος.

Οι Δαναοί είναι το όνομα που αποδίδεται στη φυλή που εξουσιάζει αρχικά την Πελοπόννησο και την περιοχή κοντά στο Άργος. Αχαιοί ονομάζεται η φυλή που, ενισχυμένη από τους Αιολείς, κυριάρχησε πρώτη στα ελληνικά εδάφη, επικεντρωμένοι γύρω από την πρωτεύουσά τους, τις Μυκήνες.

ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΔΙΑΡΚΕΙΑ ΤΟΥ ΤΡΩΙΚΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ, ΟΙ ΈΛΛΗΝΕΣ ΉΤΑΝ ΜΙΑ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΙΚΡΗ ΑΛΛΑ

ΔΥΝΑΤΗ ΦΥΛΗ ΣΤΗΝ ΦΘΙΑ ΤΗΣ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ, ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΜΕΝΟΙ ΣΤΙΣ ΠΟΛΕΙΣ ΆΛΟΣ, ΑΛΏΠΗ, ΤΡΟΙΧΙΝΑ ΚΑΙ ΣΤΟ ΠΕΛΑΣΓΙΚΟ ΆΡΓΟΣ

Διάφορες ετυμολογίες που έχουν προταθεί για τη λέξη Έλληνες, αλλά καμία δεν είναι ευρέως αποδεκτή -Σαλ, προσεύχομαι` έλλ, ορεινός` σελ, φωτίζω.

Μια πιά πρόσφατη μελέτη συνδέει το όνομα με την πόλη Ελλάς, δίπλα στον ποταμό Σπερχειό, που λεγόταν επίσης Ελλάς στην αρχαιότητα.

Ωστόσο, είναι γνωστό με σιγουριά ότι οι Έλληνες έχουν σχέση με τους Σελλούς, τους ιερείς της Δωδώνης στην Ήπειρο.

Ο Όμηρος περιγράφει τον Αχιλλέα να προσεύχεται στον Δωδώνιο Δία ως τον αρχέγονο Θεό:

«Βασιλέα Ζευ, φώναξε, Άρχοντα της Δωδώνης, θεέ των Πελασγών, που κατοικούν μακριά, που έχεις τη χειμωνιάτικη Δωδώνη κάτω από την εξουσία σου, όπου οι Ιερείς σου οι Σελλοί κατοικούν γύρω σου με τα πόδια τους άπλυτα και τα καταλύματά τους πάνω στο έδαφος

Ο Πτολεμαίος αποκαλεί την Ήπειρο αρχέγονη Ελλάδα και ο Αριστοτέλης αναφέρει για την ίδια περιοχή ότι συνέβη ένας αρχαίος κατακλυσμός «στην αρχαία Ελλάδα, μεταξύ της Δωδώνης και του Αχελώου ποταμού [...], τη γη που κατείχαν οι Σελλοί και οι Γραικοί, που αργότερα θα γίνονταν γνωστοί ως Έλληνες», (οι καλούμενοι τότε μεν Γραικοί, νυν δ` Έλληνες).

Η θέση, συνεπώς, ότι οι Έλληνες ήταν φυλή από την Ήπειρο η οποία αργότερα μετανάστευσε προς τα νότια στην Φθία της Θεσσαλίας, επαληθεύεται.

Η επέκταση μιας συγκεκριμένης λατρείας του Δία στη Δωδώνη, η τάση των Ελλήνων να σχηματίζουν ακόμη μεγαλύτερες κοινότητες και αμφικτυονίες, καθώς και η αυξανόμενη δημοτικότητα της λατρείας των Δελφών, είχε ως αποτέλεσμα την επέκταση του ονόματος στην υπόλοιπη ελληνική χερσόνησο, αργότερα πέρα από το Αιγαίο πέλαγος, στην Μικρά Ασία και τελικά προς δυσμάς στη Σικελία και τη νότια Ιταλία, οι οποίες ήταν γνωστές με τον όρο Μεγάλη Ελλάδα.

Η λέξη Έλληνες με την ευρύτερη σημασία της απαντάται για πρώτη φορά σε μια επιγραφή αφιερωμένη στον Ηρακλή για τη νίκη του στις Αμφικτυονίες και αναφέρεται στην 48η Ολυμπιάδα (584 π.Χ.).

Φαίνεται πως παρουσιάστηκε τον 8ο αιώνα π.Χ. με τους Ολυμπιακούς Αγώνες και σταδιακά καθιερώθηκε μέχρι τον 5ο αιώνα π.Χ.

Μετά τον πόλεμο εναντίον των Περσών, αναρτήθηκε επιγραφή στους Δελφούς για τη νίκη εναντίον των Περσών η οποία υμνεί τον Πausanία ως αρχηγό των Ελλήνων.

Η συνείδηση της πανελληνίας ενότητας προωθείτο μέσω θρησκευτικών εκδηλώσεων, με σημαντικότερη τα Ελευσίνα Μυστήρια, στην οποία οι μνημένοι έπρεπε να μιλούν ελληνικά, και βέβαια μέσω της συμμετοχής στους τέσσερις Πανελλήνιους Αγώνες, όπως ήταν οι Ολυμπιακοί Αγώνες. Απαγορευόταν η συμμετοχή στις γυναίκες και στους μη-Έλληνες.

Ορισμένες εξαιρέσεις σημειώθηκαν πολύ αργότερα, όπως για παράδειγμα για τον Αυτοκράτορα Νέρωνα και ήταν αδιαμφισβήτητα ένδειξη της ρωμαϊκής ηγεμονίας.

Η ανάπτυξη μυθολογικών γενεαλογιών από επώνυμους ιδρυτές, πολύ αργότερα μετά τη μετανάστευση προς τα νότια Αχαιών, Ιώνων, Αιολέων και Δωριέων, επηρέασε το πώς αντιμετωπιζόνταν οι βορειότερες φυλές. Κατά τον Τρωικό Πόλεμο, οι Ηπειρώτες, οι Μολοσσοί

και οι Μακεδόνες δε θεωρούνταν Έλληνες, καθώς οι λαοί με αυτές τις ονομασίες δεν ήταν τότε παρά μια μικρή φυλή στη Θεσσαλία, μέλος της οποίας ήταν ο Αχιλλέας.

Ωστόσο, ακόμα κι όταν η ονομασία επεκτάθηκε, καλύπτοντας όλους τους λαούς νότια του Ολύμπου, οι βορειότεροι λαοί με τις ίδιες ρίζες δεν αποκαλούνταν έτσι. Ένας λόγος ήταν η άρνησή τους να συμμετάσχουν στους Περσικούς Πολέμους. Ωστόσο, αντιπρόσωποι των φυλών αυτών είχαν γίνει δεκτοί στους Ολυμπιακούς Αγώνες και διαγωνίστηκαν μαζί με άλλους Έλληνες.

Ο Θουκυδίδης αποκαλεί βαρβάρους τους Ακαρνάνες, τους Αιτωλούς, τους Ηπειρώτες και τους Μακεδόνες, αλλά το επιχειρεί σε καθαρά γλωσσικό πλαίσιο. Όταν ο ρήτορας Δημοσθένης αποκαλεί τους Μακεδόνες χειρότερους από βαρβάρους στον Γ΄ Φιλιππικό, το κάνει με σεβασμό στον πολιτισμό τους, ο οποίος απλώς δε συμβαδίζει με τα κοινά ελληνικά πρότυπα. Από την άλλη πλευρά, ο Πολύβιος θεωρεί τις φυλές της δυτικής Ελλάδας, Ηπείρου και Μακεδονίας αμιγώς ελληνικές.

Στους επόμενους αιώνες, ο «Έλληνας» απέκτησε ευρύτερη έννοια, συμβολίζοντας όλους τους πολιτισμένους, ενώ το αντίθετο, «βάρβαρος», αντιπροσώπευε τους απολίτιστους.

Το πρώτο πράγμα που οι ελληνικές φυλές παρατήρησαν ήταν το γεγονός της διαφορετικότητας στην ομιλία με τους γειτονικούς λαούς.

Στο γεγονός αυτό βασίζεται ουσιαστικά και ο χαρακτηρισμός βάρβαρος, ο ομιλών ξενική γλώσσα ως προς τους Έλληνες. Ο όρος «βάρβαρος» θεωρείται ότι προέρχεται από τη προσπάθεια απόδοσης της ξενικής αυτής ομιλίας, βάσει της ερμηνείας των παραγόμενων ήχων (bar-bar), που έφτανε στα αυτιά των διαφόρων ελληνικών φυλών ως κάποιο είδος ψευδισμού. Αυτό αλήθευε και για τους Αιγύπτιους, που, σύμφωνα με τον Ηρόδοτο, αποκαλούσαν βαρβάρους όλους όσους μιλούσαν διαφορετική γλώσσα, και για τους Σλάβους πιο πρόσφατα, οι οποίοι αποκαλούσαν τους Γερμανούς με το όνομα *nemes*, που σημαίνει τραυλός.

Ο Αριστοφάνης στους Όρνιθες αποκαλεί τον αγράμματο επιστάτη βάρβαρο, ο οποίος όμως έμαθε στα πουλιά να μιλάει. Τελικά, ο όρος επεκτάθηκε σε ολόκληρο τον τρόπο ζωής των ξένων, ταυτίστηκε δηλαδή με τους όρους "αγράμματος" ή «απολίτιστος».

Έτσι, «ένας αγράμματος άνθρωπος είναι κι αυτός βάρβαρος».

Σύμφωνα με τον Διονύσιο της Αλικαρνασσού, ένας Έλληνας διέφερε από έναν βάρβαρο σε τέσσερα σημεία: εκλεπτυσμένη γλώσσα, εκπαίδευση, θρησκεία και νόμους.

Η ελληνική εκπαίδευση έγινε συνώνυμη με την ευγενή ανατροφή.

Ο Απόστολος Παύλος το θεωρούσε υποχρέωσή του να κηρύξει σε όλους τους λαούς το Ευαγγέλιο, «Έλληνες και βαρβάρους, σοφούς και ανόητους».

Η διάκριση ανάμεσα σε Έλληνες και βαρβάρους διήρκεσε μέχρι τον 4ο αιώνα π.Χ. Ο Ευριπίδης θεωρούσε λογικό να κυριαρχήσουν οι Έλληνες στους βαρβάρους, γιατί οι πρώτοι προορίζονταν για ελευθερία, ενώ οι δεύτεροι για σκλαβιά.

Ο Αριστοτέλης κατέληξε στο συμπέρασμα πως "η φύση ενός βαρβάρου κι ενός δούλου είναι ένα και το αυτό".

Η φυλετική διαφοροποίηση άρχισε να ξεθωριάζει με τη διδασκαλία των Στωικών, που δίδασκαν πως όλοι οι άνθρωποι είναι ίσοι απέναντι στον Θεό κι έτσι από τη φύση τους δεν μπορεί να υπάρχει ανισότητα μεταξύ τους.

Με τον καιρό, η ονομασία Έλληνας έγινε σημάδι διανόησης κι όχι καταγωγής, όπως είπε κι ο

Ισοκράτης.

Οι κατακτήσεις του Μεγάλου Αλεξάνδρου έφεραν την ελληνική επιρροή στην Ανατολή, "εξάγοντας" τον ελληνικό πολιτισμό και μεταβάλλοντας την εκπαίδευση και τις κοινωνικές δομές των περιοχών αυτών.

Ο Ισοκράτης ανέφερε στον Πανηγυρικό του: "οι ταύτης μαθηταί των άλλων διδάσκαλοι γενόνασι, και το των Ελλήνων όνομα πεποιήκε μηκέτι του γένους αλλά της διανοίας δοκείν είναι" .

Ο Ελληνιστικός πολιτισμός είναι η εξέλιξη του κλασικού αρχαιοελληνικού πολιτισμού με παγκόσμιες προοπτικές. Παρομοίως, η ονομασία Έλληνας εξελίχτηκε από εθνική ονομασία σε πολιτιστικό όρο, που υποδήλωνε κάποιον που διήγαγε τη ζωή του σύμφωνα με τα ελληνικά ή Το Σολέτο είναι μια από τις εννιά ελληνόφωνες πόλεις στην επαρχία της Απουλίας, στην Ιταλία. Οι κάτοικοι είναι απόγονοι του πρώτου κύματος του Ελληνικού Αποικισμού στην Ιταλία και τη Σικελία τον 8ο αιώνα π.Χ..

Η διάλεκτος που χρησιμοποιούν προέρχεται από την Δωρική των πρώτων αποίκων, αλλά αναπτύχθηκε ξεχωριστά από την Ελληνιστική Κοινή.

Οι ίδιοι οι κάτοικοι αποκαλούνται Grekos, από το λατινικό Graecus, και θεωρούν τους εαυτούς τους Έλληνες.

Η σύγχρονη αγγλική λέξη Greek προέρχεται από τη λατινική Graecus, η οποία με τη σειρά της προέρχεται από την ελληνική Γραικός, το όνομα φυλής Βοιωτών που μετανάστευσε στην Ιταλία τον 8ο αιώνα π.Χ..

Με αυτό το όνομα ήταν γνωστοί οι Έλληνες στη Δύση.

Ο Όμηρος, κατά την απαρίθμηση των βοιωτικών δυνάμεων στην Ιλιάδα (Κατάλογος των Νηών), παρέχει την πρώτη γραπτή αναφορά για μια πόλη της Βοιωτίας με το όνομα Γραία και ο Πausανίας αναφέρει ότι Γραία ήταν το όνομα της αρχαίας πόλης της Τανάγρας.

Η Κύμη, πόλη δυτικά της Νεάπολης και νότια της Ρώμης, ιδρύθηκε από Κυμείς και Χαλκιδείς, καθώς και κατοίκους της Γραίας. Στην επαφή τους με τους Ρωμαίους ίσως και να οφείλεται η λατινική ονομασία Graeci για όλες τις ελληνόφωνες φυλές.

Ο Αριστοτέλης, η αρχαιότερη πηγή που αναφέρει τη λέξη αυτή, δηλώνει ότι κατακλισμός "σάρωσε" την κεντρική Ήπειρο, περιοχή της οποίας οι κάτοικοι αποκαλούνταν Γραικοί κι αργότερα ονομάζονταν Έλληνες.

Στη Μυθολογία, ο Γραικός είναι ξάδερφος του Λατίνου και η λέξη μάλλον σχετίζεται με τη λέξη γηραιός, που ήταν ο τίτλος των ιερέων της Δωδώνης.

Ονομάζονταν επίσης Σελλοί, κάτι που δείχνει τη σχέση μεταξύ των δυο βασικών ονομασιών των Ελλήνων.

Η επικρατούσα θεωρία για τον αποικισμό της Ιταλίας είναι ότι τμήμα κατοίκων της Ηπείρου διέσχισαν τη Δωδώνη και μετοίκησαν στη Φθία και έγιναν γνωστοί ως Έλληνες, η φυλή που οδήγησε στην Τροία ο Αχιλλέας.

Οι υπόλοιποι κάτοικοι αναμείχθηκαν με άλλες φυλές που κατέφτασαν αργότερα, χωρίς όμως να χάσουν το όνομά τους.

Από εκεί ταξίδεψαν δυτικά προς την Ιταλία, πριν καταφτάσει το πρώτο κύμα αποικισμού στη Σικελία και την Κάτω Ιταλία τον 8ο αιώνα π.Χ.

ΣΤΗΝ ΑΝΑΤΟΛΗ, ΚΑΘΙΕΡΨΘΗΚΕ ΈΝΑΣ ΕΝΤΕΛΨΣ ΔΙΑΦΟΡΕΤΙΚΌΣ ΌΡΟΣ. ΟΙ ΑΡΧΑΪΟΙ ΛΑΟΪ ΤΗΣ ΜΈΣΗΣ ΑΝΑΤΟΛΨΣ ΑΝΑΦΈΡΟΝΤΑΝ ΣΤΟΥΣ ΈΛΛΗΝΕΣ ΩΣ ΥΝΑΝ, ΑΠΌ ΤΗΝ ΠΕΡΣΙΚΨ ΛΈΞΗ ΓΙΑΟΥΝΆ (YAUNĀ), Η ΟΠΌΙΑ ΜΕ ΤΗ ΣΕΙΡΆ ΤΗΣ ΠΡΌΕΡΧΕΤΑΙ ΑΠΌ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΨ ΙΩΝΪΑ, ΔΗΛΑΔΨ ΤΑ ΔΥΤΙΚΆ ΠΑΡΆΛΙΑ ΤΗΣ ΜΙΚΡΆΣ ΑΣΪΑΣ. ΣΤΑ ΤΈΛΗ ΤΟΥ 6ΟΥ ΑΪΩΝΑ Π.Χ., ΟΙ ΠΈΡΣΕΣ ΚΑΤΕΚΤΗΣΑΝ ΤΗΝ ΙΩΝΙΚΨ ΦΥΛΨ ΚΪ ΈΤΣΪ Η ΟΝΟΜΑΣΪΑ ΑΥΤΨ ΕΠΕΚΤΆΘΗΚΕ ΓΙΑ ΌΛΟΥΣ ΤΟΥΣ ΈΛΛΗΝΕΣ.

Οι αρχαιότερες αναφορές στους YaunĀ βρίσκονται στις αυτοκρατορικές επιγραφές της δυναστείας των Αχαιμενιδών. Η πρώτη από αυτές (520 π.Χ.) είναι επιγραφή του Δαρείου Α΄ στο Μπεχιστούν (Behistun). Σε άλλη επιγραφή του Δαρείου Α΄, στο Νακς-ι Ρουστάμ (Naqš-e Rostam), αναφέρονται οι YaunĀ με το ασπιδοειδές καπέλο. Αυτή η ονομασία προέρχεται από τη χρήση της καυσίας, δηλαδή του μακεδονικού πλατύγυρου καπέλο για τον ήλιο (παραλλαγής του πέτασου), και υπονοεί τους Μακεδόνες. Επίσης, επιγραφή του Ξέρξη στην Περσέπολη και τις Πασαργάδες μιλάει για YaunĀ, κοντά και πέρα από τη θάλασσα.

Όλοι οι λαοί υπό την περσική κυριαρχία υιοθέτησαν αυτό τον όρο και από εκεί προέρχεται η σανσκριτική λέξη Γιαβάνα, που συναντά κανείς σε αρχαία σανσκριτικά κείμενα, κι αργότερα αναφέρεται στους Έλληνες των ελληνιστικών βασιλείων της Ινδίας, καθώς και οι λέξεις Yona στη γλώσσα Πάλι και Yonaka (όρος με τον οποίο αυτοχαρακτηρίζονταν οι Έλληνες της Βακτρίας). Ο όρος Yunan (युनान) χρησιμοποιείται σήμερα στα τουρκικά, τα αραβικά (يونان), τα περσικά, τα αζερικά, τα ινδικά [Χίντι](#) (यूनान) και τις γλώσσες Μαλάι (Ινδονησία, Μαλαισία κα).

Η ΟΝΟΜΑΣΪΑ ΈΛΛΗΝΑΣ ΑΠΈΚΤΗΣΕ ΕΝΤΕΛΨΣ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΨ ΣΗΜΑΣΪΑ ΣΤΟΥΣ ΠΡΨΤΟΥΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΌΣ ΑΪΩΝΕΣ ΜΈΧΡΪ ΚΑΪ ΤΟ ΤΈΛΟΣ ΤΗΣ ΠΡΨΤΗΣ ΧΪΛΙΕΤΪΑΣ, ΔΪΆΣΤΗΜΑ ΚΑΤΆ ΤΟ ΟΠΌΪΟ ΔΪΑΔΡΑΜΆΤΪΣΕ ΣΗΜΑΝΤΙΚΌ ΡΌΛΟ Η ΡΩΜΑΪΟΚΑΘΟΛΙΚΨ ΕΚΚΛΗΣΪΑ. ΚΆΪΡΪΑ ΉΤΑΝ Η ΕΠΑΦΨ ΜΕ ΤΟΝ ΙΟΥΔΑΪΣΜΌ, ΚΑΘΨΣ ΚΛΗΡΟΔΌΤΗΣΕ ΤΗ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΨ ΔΪΑΦΟΡΟΠΌΪΗΣΗ ΤΩΝ ΑΝΘΡΨΠΩΝ. ΟΙ ΕΒΡΑΪΟΪ, ΌΠΩΣ ΚΪ ΟΙ ΈΛΛΗΝΕΣ, ΔΪΑΦΟΡΟΠΌΪΟΥΣΑΝ ΕΑΥΤΌΣ ΑΠΌ ΤΟΥΣ ΞΈΝΟΥΣ, ΟΙ ΠΡΨΤΟΪ ΌΜΩΣ ΜΕ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΆ ΚΪ ΌΧΪ ΠΟΛΙΤΪΣΤΙΚΆ ΚΡΪΤΨΡΪΑ.

Με την κατάκτηση των Ελλήνων από τη Ρώμη, όπως οι Έλληνες θεωρούσαν βαρβάρους όλους τους απολίτιστους λαούς, έτσι κι οι Εβραίοι θεωρούσαν όλους τους παγανιστές goyim (άπιστους, κυριολεκτικά "έθνη"). Η θρησκευτική αυτή διάκριση υιοθετήθηκε από τους πρώτους Χριστιανούς κι έτσι αναφέρονταν σε όλους τους παγανιστές ως Έλληνες.

Ο Απόστολος Παύλος στις Επιστολές του χρησιμοποιεί την ονομασία Έλληνας σχεδόν πάντα σε σχέση με την ονομασία Εβραίος, πιθανότατα με σκοπό να αντιπροσωπεύσει το σύνολο των δυο θρησκευτικών κοινοτήτων . Ο Έλληνας χρησιμοποιείται με θρησκευτική σημασία για πρώτη φορά στην Καινή Διαθήκη, στο Κατά Μάρκον Ευαγγέλιον . ΚαθάρΆ θρησκευτική σημασία έφτασε να κατέχει ο όρος κατά το 2ο ή 3ο αιώνα μ.Χ. Ο Αθηναίος Αριστείδης αναφέρεται στους Έλληνες ως έναν από τους αντιπροσωπευτικούς παγανιστικούς λαούς, μαζί με τους Αιγύπτιους και τους Χαλδαίους. Αργότερα, ο Κλήμης ο Αλεξανδρεύς αναφέρει έναν ανώνυμο Χριστιανό συγγραφέα, που αποκαλούσε τους παραπάνω Έλληνες και μιλούσε για δυο παλιά έθνη κι ένα νέο: το χριστιανικό έθνος .

Από τότε και στο εξής, ο όρος δε σήμαινε εθνική καταγωγή ούτε ελληνική εκπαίδευση, αλλά γενικά παγανιστές, ανεξαρτήτου φυλής. Η προσπάθεια του Αυτοκράτορα Ιουλιανού να

επαναφέρει τον παγανισμό απέτυχε και σύμφωνα με τον Πάπα Γρηγόριο Α', "τα πράγματα εξελίχθηκαν υπέρ της Χριστιανοσύνης και η θέση των Ελλήνων επλήγη σοβαρά". Μισό αιώνα αργότερα, Χριστιανοί διαμαρτύρονται εναντίον του Έπαρχου της Αλεξάνδρειας, κατηγορώντας τον ότι ήταν Έλληνας. Ο Θεοδόσιος Α' προέβη στα πρώτα "νομοθετικά" βήματα εναντίον του παγανισμού, αλλά οι νομοθετικές μεταρρυθμίσεις του Ιουστινιανού προκάλεσαν διώξεις των παγανιστών σε μαζικό βαθμό. Ο Ιουστινιάνειος Κώδικας περιείχε δυο νόμους, που διέτασσαν την ολοκληρωτική καταστροφή του Ελληνισμού, ακόμα και στο δημόσιο βίο. Οι μη-Χριστιανοί θεωρούνταν δημόσια απειλή, κάτι που υποβίβασε ακόμη περισσότερα τη σημασία του Έλληνα. Παραδόξως, σύμφωνα με το λεξικό της Σούδας, ο Τριβωνιανός, ο ίδιος ο νομικός αρμοστής του Ιουστινιανού, ήταν "Έλληνας".

Ο Ιερώνυμος Βολφ ήταν ένας Γερμανός ιστορικός του 16ου αιώνα. Δημιούργησε τη Βυζαντινή ιστοριογραφία, για να διακρίνει τη μεσαιωνική Ελληνική από την αρχαία Ρωμαϊκή ιστορία. Ρωμαίοι είναι η ονομασία με την οποία οι Έλληνες ήταν γνωστοί κατά τον Μεσαίωνα. Ενώ η Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία εκχριστιανιζόταν, η θρησκευτική αλλοίωση του ονόματος Έλληνα ολοκληρώθηκε. Στη διάρκεια εκείνης της περιόδου οι Έλληνες της Αυτοκρατορίας υιοθέτησαν την ονομασία Ρωμαίοι, επειδή η προηγούμενη είχε χάσει την παλαιότερη σημασία της. Έτσι ενώ η Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία εξελληνιζόταν, το όνομα των Ελλήνων εκρωμαϊζόταν. Το ξένο δανεικό όνομα αρχικά είχε περισσότερο πολιτική παρά εθνική σημασία, η οποία συνοδοιπορούσε με την οικουμενική ιδεολογία της Ρώμης που φιλοδοξούσε να περικλείσει όλα τα έθνη του κόσμου κάτω από ένα αληθινό Θεό. Μέχρι τις αρχές του 7ου αιώνα, όταν η Αυτοκρατορία ακόμη έλεγχε μεγάλες εκτάσεις και πολλούς ανθρώπους, η χρήση του ονόματος Ρωμαίος πάντα δήλωνε την κατοχή πολιτικών δικαιωμάτων και ποτέ καταγωγή. Διάφορες εθνότητες μπορούσαν να χρησιμοποιούν τα εθνικά ονόματά τους ή τα τοπωνύμια τους, για να

αποσαφηνίζουν την κατοχή πολιτικών δικαιωμάτων από τη γενεαλογία, γι' αυτό ο ιστορικός Προκόπιος προτιμά να αποκαλεί τους Βυζαντινούς εξελληνισμένους Ρωμαίους, ενώ άλλοι συγγραφείς χρησιμοποιούν Ρωμαιοέλληνες και Ελληνορωμαίοι, αποβλέποντας στο να δηλώσουν καταγωγή και κατοχή πολιτικών δικαιωμάτων συγχρόνως. Οι εισβολές των Λομβαρδών και των Αράβων τον ίδιο αιώνα είχαν ως αποτέλεσμα την απώλεια των περισσότερων επαρχιών, συμπεριλαμβανομένων και της Ιταλίας και όλης της Ασίας, εκτός από την Ανατολία. Οι περιοχές που διατηρήθηκαν ήταν κυρίως ελληνικές, μετατρέποντας έτσι την αυτοκρατορία σε μια πολύ πιο συνεκτική ενότητα που τελικά εξελίχτηκε σε σαφώς ενσυνείδητη ταυτότητα. Διαφορετικά απ' ό,τι τους προηγούμενους αιώνες, προς το τέλος της πρώτης χιλιετίας μ.Χ. εκφράζεται στα βυζαντινά έγγραφα μια ξεκάθαρη αίσθηση εθνικισμού .

Η αποτυχία των Βυζαντινών να προστατεύσουν τον Πάπα από τους Λομβαρδούς εξανάγκασε τον Πάπα να αναζητήσει βοήθεια αλλού. Στο αίτημά του απάντησε ο Πιπίνος ΙΙ από την Ακουϊτανία, τον οποίο είχε ονομάσει "Πατρίκιο", τίτλο που προκάλεσε σοβαρή σύγκρουση. Το 772, η Ρώμη έπαψε να μνημονεύει τον αυτοκράτορα που πρώτα κυβερνούσε από την Κωνσταντινούπολη, και στα 800 ο Καρλομάγνος στέφθηκε Ρωμαίος αυτοκράτορας από τον ίδιο τον Πάπα, επίσημα απορρίπτοντας τους Βυζαντινούς ως πραγματικούς Ρωμαίους. Σύμφωνα με τη ερμηνεία των γεγονότων από τους Φράγκους, ο παπισμός κατάλληλα "μετέφερε τη ρωμαϊκή αυτοκρατορική εξουσία από τους Έλληνες στους Γερμανούς, στο όνομα της Μεγαλειότητός του, του Καρόλου". Στο εξής, ένας πόλεμος ονομάτων ξέσπασε γύρω από τα ρωμαϊκά αυτοκρατορικά δικαιώματα. Αδυνατώντας να αρνηθούν ότι υπήρχε αυτοκράτορας στην Κωνσταντινούπολη, ικανοποιούνταν αποκηρύσσοντας τον ως διάδοχο της ρωμαϊκής κληρονομιάς με το επιχείρημα ότι οι Έλληνες δεν είχαν καμιά σχέση με τη ρωμαϊκή κληρονομιά. Ο Πάπας Νικολάος Α΄ έγραψε στον Αυτοκράτορα Μιχαήλ Γ΄, "Παύσατε να αποκαλείστε `Αυτοκράτωρ Ρωμαίων, ` αφού οι Ρωμαίοι των οποίων ισχυρίζεστε ότι είστε Αυτοκράτορας, είναι στην πραγματικότητα βάρβαροι, κατά τη γνώμη σας".

Στο εξής, ο αυτοκράτορας στην Ανατολή ήταν γνωστός και μνημονευόταν ως Αυτοκράτωρ Ελλήνων και η χώρα τους ως Ελληνική Αυτοκρατορία, διατηρώντας και τους δύο "Ρωμαϊκούς" τίτλους για τον Φράγκο βασιλιά. Το ενδιαφέρον και των δύο πλευρών ήταν περισσότερο κατ' όνομα παρά πραγματικό. Καμιά γη δε διεκδικήθηκε ποτέ, αλλά η προσβολή που οι Βυζαντινοί αισθάνθηκαν για την κατηγορία καταδεικνύει πόσο συναισθηματικά συνδεδεμένοι ήταν με το όνομα Ρωμαίος. Πραγματικά, ο Επίσκοπος Λιουτπράνδος (Cremon Liutprand), απεσταλμένος της φραγκικής αυλής, φυλακίστηκε για σύντομο χρονικό διάστημα στην Κωνσταντινούπολη, επειδή δεν αναφέρθηκε στον Ρωμαίο αυτοκράτορα με τον κατάλληλο τίτλο του. Η φυλάκισή του ήταν αντεκδίκηση για την ίδρυση της Αγίας Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας από τον βασιλιά του, τον Όθωνα Α΄.

Σύμφωνα με ορισμένους ιστορικούς οι «Ρωμαίοι» των τελευταίων αιώνων του Βυζαντίου αποτελούσαν έθνος που σε μεγάλο βαθμό, και ειδικά μετά την κατάκτηση της Κωνσταντινούπολης από τους Φράγκους το 1204, ταυτίζεται με το νεότερο ελληνικό έθνος. Ο πρώτος που διατύπωσε αυτή την άποψη ήταν ο Α. Καλδέλλης (καθηγητής βυζαντινολόγος στο Παν/μιο του Οχάιο). Κατά τη γνώμη του οι Ρωμαίοι δεν θεωρούσαν τον εαυτό τους Έλληνες πριν το 1204 και ο Ελληνισμός ήταν κατασκευή των μορφωμένων η οποία κατά την Αυτοκρατορία της Νίκαιας έγινε το κύριο συστατικό μια εθνικιστικής ιδεολογίας..

Ο Χρήστος Μαλατράς διαπιστώνει ότι οι Ρωμαίοι των πηγών του 12ου-13ου αιώνα αποτελούν εθνική ομάδα που αναφέρεται με τους πρακτικά συνώνυμους όρους γένος, έθνος και φύλο. Ο όρος «Ρωμαίος» δεν ταυτίζεται με τον υπήκοο του Βυζαντίου αφού αποδίδεται και σε χριστιανούς υπό τον Τούρκο σουλτάνο ενώ υπάρχουν υπήκοοι του Βυζαντίου που δεν θεωρούνται Ρωμαίοι αλλά «αλλογενείς» και «βάρβαροι». Επίσης διαπιστώνει ότι ο όρος δεν είναι κατασκευή των μορφωμένων αφού αναγνωρίζεται και από τον λαό. Γεωγραφικές περιοχές του Βυζαντίου όπως η Σερβία, η Βουλγαρία και η Κιλικία δεν θεωρούνταν «περιοχές των Ρωμαίων» ενώ ταυτόχρονα «αλλογενείς» κατοικούσαν σε περιοχές Ρωμαίων. Πρόσωπα που δεν υπάκουαν στον αυτοκράτορα δεν έπαιναν να θεωρούνται Ρωμαίοι. Δεν ονομάζονταν έτσι οι Σλάβοι και Αιγύπτιοι χριστιανοί ορθόδοξοι ούτε αρκούσε η γνώση της ελληνικής γλώσσας για να ονομαστεί κάποιος Ρωμαίος. Τα κύρια όρια αυτής της εθνικής ομάδας, η ορθοδοξία και η ελληνική γλώσσα, έπρεπε να είχαν αποκτηθεί εκ γενετής. Την ίδια εποχή (12ος-13ος αι.) οι Ρωμαίοι της αρχαίας Ρώμης γίνονται αντιληπτοί ως Άλλοι. Απορρίπτεται το πρό Κωνσταντίνου λατινικό παρελθόν και αποκαθίσταται το αρχαίο ελληνικό ενώ αναγνωρίζεται ότι η χριστιανική θρησκεία δεν επαρκεί για να σχηματιστεί η ταυτότητα αυτής της εθνικής ομάδας η οποία επιβιώνει στους επόμενους αιώνες μέχρι τον σχηματισμό έθνους-κράτους τον 19ο αιώνα. Τότε επισήμως υιοθετείται το όνομα Έλληνας αντί του Ρωμαίος.

Την εποχή της πτώσης της Ρώμης οι περισσότεροι κάτοικοι της Ανατολής είχαν φτάσει στο σημείο να θεωρούν τους εαυτούς τους Χριστιανούς και, περισσότερο από κάθε άλλη φορά, είχαν κάποια ιδέα ότι ήταν Ρωμαίοι. Ακόμη κι αν δε συμπαθούσαν τη διακυβέρνησή τους περισσότερο απ' ό,τι πριν, οι Έλληνες ανάμεσά τους δεν μπορούσαν πλέον να τη θεωρούν ξένη, ότι ασκούσαν από Λατίνους στην Ιταλία. Η ίδια η λέξη Έλλην είχε ήδη αρχίσει να σημαίνει ειδωλολάτρης παρά έναν άνθρωπο ελληνικής φυλής ή που μετείχε στον ελληνικό

πολιτισμό. Αντίθετα η συνηθισμένη λέξη για έναν Έλληνα της Ανατολής είχε αρχίσει να είναι το Ρωμαίος, το οποίο εμείς οι σύγχρονοι αποδίδουμε ως Βυζαντινός.

Ο όρος "Βυζαντινή Αυτοκρατορία" επινοήθηκε το 1557, έναν αιώνα περίπου μετά την Άλωση της Κωνσταντινούπολης από τον Γερμανό ιστορικό Ιερώνυμο Βολφ (Hieronymus Wolf), ο οποίος εισήγαγε ένα σύστημα βυζαντινής ιστοριογραφίας στο έργο του *Corpus Historiae Byzantinae*, για να διακρίνει την αρχαία ρωμαϊκή από τη μεσαιωνική ελληνική ιστορία, χωρίς να στρέψει την προσοχή προς τους αρχαίους προγόνους τους. Αρκετοί συγγραφείς υιοθέτησαν την ορολογία του στη συνέχεια, αλλά παρέμεινε σχετικά άγνωστη. Όταν το ενδιαφέρον αυξήθηκε, οι Άγγλοι ιστορικοί προτιμούσαν να χρησιμοποιούν ορολογία "ρωμαϊκή" (ο Έντουαρντ Γκίμπον (Edward Gibbon) τη χρησιμοποιούσε με έναν ιδιαίτερα μειωτικό τρόπο)• ενώ οι Γάλλοι ιστορικοί προτιμούσαν να την ονομάζουν "ελληνική". Ο όρος επανεμφανίστηκε στα μέσα του 19ου αιώνα και από τότε έχει κυριαρχήσει πλήρως στην ιστοριογραφία, ακόμη και στην Ελλάδα, παρά τις αντιρρήσεις του Κωνσταντίνου Παπαρρηγόπουλου (ισχυρού Έλληνα ομολόγου του Gibbon) ότι η αυτοκρατορία θα έπρεπε να καλείται "Ελληνική". Λίγοι Έλληνες λόγιοι υιοθέτησαν την ορολογία εκείνη την εποχή, αλλά έγινε δημοφιλής μόνο το δεύτερο μισό του 20ου αιώνα.

Η είσοδος των Σταυροφόρων στην Κωνσταντινούπολη, του Ευγένιου Ντελακρουά, 1840. Η άλωση της Κωνσταντινούπολης από τους Σταυροφόρους όξυνε τον ελληνικό εθνικισμό και την απέχθεια για τους Λατίνους, κάτι που απεικονίζεται στα έγγραφα της εποχής.

Η εξωεκκλησιαστική χρήση της ονομασίας Έλληνας αναβίωσε τον 9ο αιώνα, μετά την έκλειψη του παγανισμού, που δεν ήταν πλέον απειλή για την κυριαρχία του Χριστιανισμού. Ο όρος στη Βυζαντινή Αυτοκρατορία απέκτησε αρχικά την πολιτισμική του σημασία και μέχρι τον 11ο αιώνα απέκτησε την αρχική του σημασία: του ανθρώπου με ελληνική καταγωγή, συνώνυμου εκείνη την εποχή με τον όρο Ρωμαίος.

Η επανίδρυση του Πανεπιστημίου της Κωνσταντινούπολης στο παλάτι της Μαγναύρας δημιούργησε ενδιαφέρον για την απόκτηση γνώσης, ιδιαίτερα στις ελληνικές σπουδές. Ο Πατριάρχης Φώτιος Α΄ ενοχλείτο που "οι ελληνικές σπουδές προτιμώνταν αντί των πνευματικών έργων". Ο Μιχαήλ Ψελλός λαμβάνει ως φιλοφρόνηση τα λόγια του Αυτοκράτορα Ρωμανού Γ΄, ότι "είχε ελληνική ανατροπή" και ως αδυναμία του Αυτοκράτορα Μιχαήλ Δ΄ την έλλειψη ελληνικής εκπαίδευσης, ενώ η Άννα Κομνηνή ισχυριζόταν ότι "κατείχε τη σπουδή των Ελληνικών στο μέγιστο βαθμό" και, σχολιάζοντας την ίδρυση ορφανοτροφείου από τον πατέρα της, ανέφερε πως "εκεί μπορούσε να δει κανείς να εκπαιδεύεται ένας Λατίνος, ένας Σκύθης να μελετά Ελληνικά, ένας Ρωμαίος να διαβάζει ελληνικά κείμενα κι ένας αγράμματος Έλληνας να μιλάει σωστά Ελληνικά". Σε αυτή την περίπτωση, μπορεί να λεχθεί πως οι Βυζαντινοί ήταν Ρωμαίοι σε πολιτικό επίπεδο αλλά Έλληνες στην καταγωγή.

Ο Ευστάθιος ο Θεσσαλονικεύς αποσαφηνίζει το διαχωρισμό αυτό στην αναφορά του για την Άλωση της Κωνσταντινούπολης το 1204: στους εισβολείς αναφέρεται με το γενικό όρο Λατίνοι, περιλαμβάνοντας τους συναφείς με τη Ρωμαιοκαθολική Εκκλησία, ενώ με τον όρο Έλληνες αναφέρεται στον κυρίαρχο πληθυσμό της αυτοκρατορίας.

Μετά την Άλωση της Κωνσταντινούπολης από τους Σταυροφόρους, τονίζεται ο ελληνικός εθνικισμός. Ο Νικήτας Χωνιάτης υπογράμμισε τα αίσχη των Λατίνων απέναντι στους Έλληνες στην Πελοπόννησο. Ο Νικηφόρος Βλεμμύδης ανέφερε ως "Έλληνες" τους Βυζαντινούς

αυτοκράτορες .

Ο δεύτερος Αυτοκράτορας της Νίκαιας Ιωάννης Γ΄ Δούκας Βατάτζης απήλυσε μια επιστολή στον Πάπα Γρηγόριο Θ΄ σχετικά με τη "φρόνηση, η οποία επιδαψιλεύει το Ελληνικόν Έθνος". Υποστήριζε ότι η μεταβίβαση της αυτοκρατορικής εξουσίας από την Ρώμη στην Κωνσταντινούπολη υπαγορεύθηκε από εθνικούς μάλλον παρά από γεωγραφικούς λόγους και, κατά συνέπεια, δεν ανήκε στους Λατίνους που είχαν καταλάβει την Κωνσταντινούπολη: Η κληρονομιά του Κωνσταντίνου του Μεγάλου μεταβιβάσθηκε στους Έλληνες, έτσι υποστήριζε, και αυτοί μόνοι ήσαν οι κληρονόμοι και διάδοχοί του. Ο γιος του Θεόδωρος Β΄ Λάσκαρις επιθυμούσε σφοδρότατα να προβάλλει το όνομα των Ελλήνων, με πραγματικό εθνικιστικό ζήλο. Προέβαλε ως επιχείρημα ότι "η Ελληνική φυλή επικρατεί των άλλων γλωσσών" και ότι "κάθε τομέας φιλοσοφίας και κάθε μορφή γνώσης είναι επινόηση των Ελλήνων... Τι έχετε, εσείς, ώ Ιταλοί, να επιδείξετε;"

Η εξέλιξη του ονόματος ήταν αργή και ποτέ δεν αντικατέστησε πλήρως το "ρωμαϊκό" όνομα. Ο Νικηφόρος Γρηγοράς ονόμασε το ιστορικό έργο του "Ρωμαϊκή Ιστορία". Ο Αυτοκράτορας Ιωάννης ΣΤ΄ Καντακουζηνός, μέγας υποστηρικτής της ελληνικής παιδείας, στα απομνημονεύματά του αναφέρεται πάντα στους Βυζαντινούς με τον όρο "Ρωμαίοι", εν τούτοις σε μια επιστολή που του απέστειλε ο Σουλτάνος της Αιγύπτου Νάσερ Χασάν μπεν Μοχάμεντ, τον μνημονεύει ως "Αυτοκράτορα των Ελλήνων, Βουλγάρων, Ασάνων, Βλάχων, Ρώσων και Αλανών", όχι όμως των "Ρωμαίων". Τον επόμενο αιώνα ο Γεώργιος Γεμιστός ή Πλήθων υπέδειξε στον Κωνσταντίνο 11ο Παλαιολόγο ότι ο λαός, του οποίου ηγείται, είναι "Έλληνες, όπως πιστοποιεί η φυλή, η γλώσσα και η παιδεία τους", ενώ ο Λαόνικος Χαλκοκονδύλης συνηγορούσε υπέρ της ολοσχερούς αντικατάστασης του όρου "Ρωμαίοι" με τον όρο "Έλληνες". Ο ίδιος ο Κωνσταντίνος Παλαιολόγος τελικά ανακήρυξε την Κωνσταντινούπολη ως το "καταφύγιο των Χριστιανών, ελπίδα και αγάπη όλων των Ελλήνων".

Μετά την πτώση της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας και κατά τη διάρκεια της οθωμανικής κατοχής, ξεκίνησε μια σφοδρή ιδεολογική διαμάχη ανάμεσα στις τρεις διαφορετικές ονομασίες των Ελλήνων. Η διαμάχη αυτή κόπασε για κάποιο χρονικό διάστημα μετά την Ελληνική Επανάσταση του 1821, αλλά επιλύθηκε οριστικά μόλις στις αρχές του 20ού αιώνα, μετά την κατάληψη της Μικράς Ασίας από τους Τούρκους.

Η προετοιμασία του ελληνισμού για την εθνική του αφύπνιση, είναι σαφές ότι περιέχει πολλές παραμέτρους οι οποίες και θα αναλυθούν, ώστε να γίνουν κατανοητές οι ζυμώσεις της προεπαναστατικής περιόδου. Η συμβολή του Νεοελληνικού Διαφωτισμού στην προετοιμασία της αφύπνισης του ελληνικού έθνους είναι μεγάλη, καθώς με τα έργα των Ελλήνων διανοούμενων της εποχής, συνέβαλλαν στη διαμόρφωση της νεοελληνικής συνείδησης, της γλώσσας και της εκπαίδευσης των Ελλήνων. Οι διανοούμενοι θεώρησαν την παιδεία βασικό θεμέλιο της εθνικής αφύπνισης. Το πνευματικό αυτό κίνημα αποτέλεσε την κινητήρια δύναμη για τον σκοπό αυτό, μεταφέροντας τις ιδέες του Ευρωπαϊκού Διαφωτισμού με την μετάφραση

των έργων των μεγάλων Διαφωτιστών της Δύσης. Ως αποτέλεσμα του ξεσπάσματος του Αιώνα των Φώτων την περίοδο αυτή στην Ευρώπη, παρατηρείται το φαινόμενο της εμφάνισης εθνικών ομάδων οι οποίες, αν κι ακόμη ζουν μέσα στις πολυεθνικές αυτοκρατορίες, αρχίζουν να αναζητούν την ανεξαρτησία τους.

Στον ελληνικό χώρο τα πράγματα είναι διαφοροποιημένα. Η Ελλάδα ήταν ένα κράμα γλωσσών, πολιτισμών, εθνοτήτων και θρησκειών. Επίσης, ήταν τμήμα μιας πολυεθνικής αυτοκρατορίας η οποία δεν είχε καμία σχέση με την Ευρώπη. Η έλλειψη παιδείας και νόμων ήταν το βασικό χαρακτηριστικό της. Οι σουλτάνοι δεν ήταν φίλοι των γραμμάτων, των τεχνών και των επιστημών, όπως οι Ευρωπαίοι μονάρχες οι οποίοι τα καλλιεργούσαν στις αυλές τους. Το Οθωμανικό κράτος είχε εντελώς διαφορετικό χαρακτήρα, άλλη κυρίαρχη θρησκεία, άλλους θεσμούς, άλλη πολιτική οργάνωση. Τα έθνη που διαβιούσαν στην αυτοκρατορία χωρίζονταν σε μιλέτια, το μιλέτι των πιστών, το μιλέτι των Εβραίων και το μιλέτι των Ρωμιών (Ρούμ). Είναι, όμως γεγονός ότι οι υπόδουλοι Έλληνες ήταν σε καλύτερη κατάσταση από τα άλλα μιλέτια, καθώς είχαν τη δική τους διοίκηση και συμμετείχαν και στη διοίκηση της Αυτοκρατορίας. Οι βασικές έννοιες που θα προσεγγιστούν, είναι του Γένους και του Έθνους, καθώς και θα αναλυθούν τα τρία εθνικά ονόματα, Ρωμιός, Γραικός και Έλληνας. Είναι γεγονός ότι σε όλη τη διάρκεια του Νεοελληνικού Διαφωτισμού του οποίου κύριος σκοπός ήταν ο φωτισμός του Γένους και η προετοιμασία για την ανάστασή του, εκφράστηκαν απόψεις για το θέμα του ονοματισμού του αλλά και της γλώσσας του.

Οι έννοιες Γένους και Έθνους άλλοτε συγκλίνουν και άλλοτε αποκλίνουν. Στα κείμενα του Διαφωτισμού συνυπάρχουν και οι δύο, πολλές φορές με διαφορετικές αποχρώσεις. Στην αρχή, το Γένος βασίζεται στην καταγωγή, ενώ σε μεταγενέστερους εκπροσώπους του Διαφωτισμού και κυρίως τους ριζοσπαστικούς χάνει την οικουμενικότητά του. Κι αυτό για το λόγο ότι, οι επιδιώξεις του Γένους αλλάζουν και στρέφεται προς τη δημιουργία εθνικού κράτους και έτσι, εμφανίζεται ο όρος Έθνος. Με τον όρο Γένος εννοείται το σύνολο των Ελλήνων που κατοικεί στην πάλαι ποτέ Βυζαντινή Αυτοκρατορία, το οποίο είναι κληρονόμος της. Κύρια επιδίωξη, η ανάσταση της αυτοκρατορίας που τώρα βρίσκεται εφήμερα κάτω από την κυριαρχία άπιστου κατακτητή με την ανοχή του οποίου, οι υπόδουλοι αναρριχήθηκαν στις διοικητικές τάξεις και έλαβαν μέρος της εκτελεστικής εξουσίας καθώς και προνόμια. Κατά κάποιο τρόπο το Γένος είναι σε αναλογία με τη θρησκευτική ταυτότητα των Ελλήνων, δεν ερχόταν σε ρήξη με την αυτοκρατορία και ήταν ενταγμένο στο μιλέτ, τη θρησκευτική ομάδα που ήταν θεσμός των Οθωμανών. Αντίθετα το Έθνος, εκφράζει τις νέες ιδέες. Ο όρος είναι αποτέλεσμα των εθνικιστικών τάσεων, βασισμένος στα κηρύγματα των Διαφωτιστών, της Γαλλικής επανάστασης και στη στροφή προς την Αρχαία Ελλάδα με πρότυπα την Αθήνα και τη Σπάρτη. Η επιδίωξη εδώ είναι η δημιουργία εθνικού δημοκρατικού κράτους, το οποίο δεν έχει κέντρο του την Πόλη αλλά την κυρίως Ελλάδα. Παρατηρείται η εμφάνιση του όρου, «ελληνική πατρίδα». Όπως μπορούμε να συμπεράνουμε, το Έθνος δεν έχει να κάνει με τη θρησκεία αλλά με την πολιτική και είναι μεταγενέστερο. Η ύπαρξη των όρων αυτών έρχεται σε αντιστοιχία και με την ονοματοθεσία των Ελλήνων στην οποία κυριαρχούν τρία ονόματα.

Καταρχήν, είναι οι Ρωμιοί που υποστηρίζονται από τους εκπροσώπους της Εκκλησίας και τα μέλη της άρχουσας ελληνικής τάξης, στενά συνδεδεμένα με αυτή, τους Φαναριώτες, καθώς και οι αξιωματούχοι του σουλτάνου οι οποίοι έχουν στα χέρια τους την τοπική αυτοδιοίκηση.

Φυσικά, οι πρόμαχοι του τίτλου αυτού επιθυμούν τη, με κάθε τρόπο, διατήρηση του Αυτοκρατορικού μοντέλου. Ο όρος Ρωμιός την εποχή αυτή είναι γεγονός ότι κατέχει περισσότερο θρησκευτικό χαρακτήρα, παρά πολιτικό ή εθνικό. Ο Καταρτζής δίνοντας τον ορισμό της έννοιας, την εξισώνει με τη θρησκεία, Ρωμιός χριστιανός. Βασίζεται, δηλαδή, στον προσδιορισμό του έθνους μέσα από το χώρο του μιλετίου και όχι της ιθαγένειας. Η καταγωγή του ονόματος των Ρωμιών έρχεται από τη Βυζαντινή Αυτοκρατορία. Είναι γνωστό ότι κατά τους πρώτους αιώνες της, οι θεσμοί και η δομή της, ήταν εξισωμένοι με τη Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία της οποίας φυσική συνέχεια ήταν η Βυζαντινή. Με τον εξελληνισμό της, όμως, άρχισε να μεταβάλλεται και να απομακρύνεται από αυτήν. Όχι, όμως, και το όνομα που εξακολούθησε να δηλώνει την ταυτότητα των κατοίκων της αυτοκρατορίας. Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι η Εκκλησία η οποία εκπροσωπούσαν από το Οικουμενικό Πατριαρχείο της Κωνσταντινούπολης, ήταν αυστηρά ιεραρχημένη, ενώ παράλληλα, τύγχανε προνομίων, όπως οικονομική διαχείριση, δικαστική εξουσία και σχετική διοικητική αυτονομία. Ο Πατριάρχης ήταν ενταγμένος στους διοικητικούς θεσμούς των Οθωμανών, και όπως γινόταν για όλα τα αξιώματα, ιδίως κατά την εποχή που αναφέρεται, λάμβανε τον πατριαρχικό θώκο με εξαγορά από το κράτος. Το Πατριαρχείο προσπάθησε να προβάλλει τη γλώσσα των εκκλησιαστικών κειμένων και τη διδασκαλία της, έχοντας έδρα του τη συνοικία, Φανάρι, της Πόλης, όπου και εδραιώθηκε και η ελληνική αριστοκρατία, οι Φαναριώτες.

Οι Φαναριώτες αποτέλεσαν καθοριστικό παράγοντα του Γένους για το λόγο ότι, είχαν στα χέρια τους εκτελεστική εξουσία. Η διοικητική μηχανή των Οθωμανών στηριζόταν στο Βυζάντιο εξαιτίας, όμως, της αποφυγής των σουλτάνων να δίνουν σε ομόθρησκά τους άτομα υψηλές διοικητικές θέσεις, τις πρόσφεραν στην αριστοκρατική τάξη των Ελλήνων. Τα αξιώματα του Μεγάλου Δραγουμάνου και του Δραγουμάνου του Στόλου δόθηκαν στους Φαναριώτες. Μπαίνοντας οι υπόδουλοι στην διοίκηση των απίστων, το θεώρησαν σαν απαρχή της αφύπνισής τους. Με την πάροδο του χρόνου, οι Φαναριώτες κέρδιζαν όλο και μεγαλύτερα προνόμια και αξιώματα. Γίνονταν Οσποδάροι, διοικητές των Παραδουνάβιων Ηγεμονιών. Εκεί, όντας όμοροι με την Ευρώπη, έφεραν στις Αυλές τους την επιστήμη, τη διανόηση και την παιδεία των Διαφωτιστών. Με αυτόν τον τρόπο, πέρασαν οι νέες ιδέες στον Ελληνικό χώρο. Τέλος, οι Φαναριώτες είχαν και καλή σύνδεση με τη Ρωσία πάνω στην οποία αυτοί και η Εκκλησία στήριζαν τις ελπίδες τους για απελευθέρωση. Σε πολλές περιοχές της σημερινής κυρίως Ελλάδας, υπήρχε οργανωμένη τοπική αυτοδιοίκηση με κύριο μέλημά της τη συλλογή της φορολογίας. Και αυτοί οι αξιωματούχοι, οι κοτζαμπάσηδες, οι πρόκριτοι και οι δημογέροντες ήταν με το μέρος των Φαναριωτών και της Εκκλησίας. Ελπίδα τους ότι με την παρακμή της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, που ήδη διαφαινόταν, θα ανέβαιναν Χριστιανοί, ακόμη και στον Αυτοκρατορικό θρόνο και θα έφεραν την αναβίωση της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας.

Παράλληλα με το όνομα των Ρωμιών, η ονομασία Γραικοί υποστηρίζεται από παράγοντες του εξωτερικού και τους Έλληνες της διασποράς. Ήδη από παλαιότερα υπήρχαν στην Ευρώπη Ελληνικές παρκοικίες στις οποίες παρατηρήθηκε μεγάλη εκδοτική δραστηριότητα. Είναι γνωστό ότι μετά την άλωση πολλοί Βυζαντινοί λόγιοι πήγαν στην Ευρώπη και βοήθησαν στη μελέτη των Αρχαίων Ελλήνων, πάνω στην οποία είχαν στηριχθεί το κίνημα της

Αναγέννησης και του Διαφωτισμού. Εξαιτίας των πολιτικών ζυμώσεων που λαμβάνουν χώρα στην Ευρώπη την περίοδο αυτή, έρχονται σε άμεση επαφή με τις νέες πολιτικές ιδέες και όπως είναι φυσικό, έρχονται σε ρήξη με το αυτοκρατορικό μοντέλο. Οι παράγοντες αυτοί είναι οι έμποροι, επιχειρηματίες, καθώς και τα κατώτερα κοινωνικά στρώματα τα οποία ενστερνίζονται τις ριζοσπαστικές ιδέες, επιθυμώντας κοινωνική ανάδειξη και συμμετοχή στη λήψη των αποφάσεων. Η στροφή προς την Ευρώπη έγινε κάτω από συγκεκριμένους παράγοντες. Πρώτα, πρώτα ήταν ομόδοξη, παρά τις δογματικές διαφορές. Επίσης, θαύμαζε το αρχαίο Ελληνικό μεγαλείο, ενώ ο Ευρωπαϊκός Πολιτισμός θεμελιωνόταν στον Ελληνορωμαϊκό. Το γεγονός της παραμονής των Ελλήνων στην Ευρώπη τους βοήθησε ώστε να λάβουν ευρωπαϊκή παιδεία και σκέψη. Οι Ναπολεόντειοι Πόλεμοι έδωσαν σε πολλούς Έλληνες την ελπίδα ότι θα απελευθερώνταν η Ελλάδα από τον Ναπολέοντα. Το γεγονός αυτό γινόταν πιο έντονο με την διάδοση της πιθανότητας ότι εκείνος καταγόταν από την Ελλάδα. Ο πολιτικός στόχος του Γάλλου Αυτοκράτορα, όμως, καμία σχέση δεν είχε με τις επιδιώξεις των Ελλήνων. Το σίγουρο είναι ότι από τους πολέμους αυτούς επωφελήθηκαν οι Έλληνες έμποροι οι οποίοι κινδυνεύοντας διακινούσαν στα ευρωπαϊκά λιμάνια τα προϊόντα τους, εκεί που ο αποκλεισμός του Ναπολέοντα δεν επέτρεπε την είσοδο αγγλικών καραβιών.

Οι παράγοντες αυτοί, λοιπόν, ώθησαν τους υπόδουλους να ελπίζουν ανάλογα με τις απόψεις τους σε δύο κυρίως δυνάμεις, τη Ρωσία και τη Γαλλία. Καταρχήν, στηρίζονταν στη Ρωσία, η οποία βασιζόμενη στην ελπίδα των Ελλήνων ότι ήταν φυσικός προστάτης τους, ως ομόδοξη, προσπαθούσε να εξυπηρετήσει τα συμφέροντά της στη νοτιοανατολική Ευρώπη. Κύρια επιδίωξη της Ρωσίας ήταν η έξοδος της στον Εύξεινο Πόντο και τη Μεσόγειο και αυτό αποτέλεσε αιτία πολλών ρωσοτουρκικών πολέμων. Θα μπορούσε να ειπωθεί ότι η ουσιαστικότερη συμβολή της Ρωσίας ήταν η Συνθήκη του Κιουτσούκ Καϊναρτζή το 1774. Με αυτήν τη συνθήκη τα ελληνικά πλοία μπορούσαν με ρωσική σημαία να διασχίζουν το Αιγαίο και τον Εύξεινο Πόντο. Ουσιαστικά, όμως, ήταν συνθήκη που ρύθμιζε τις ρωσοτουρκικές διαφορές. Όσο για τα ελληνικά πλοία, αυτό δεν αποτελεί εσκεμμένη κίνηση των Ρώσων υπέρ των Ελλήνων, αλλά απλά μία θετική συγκυρία. Εξάλλου, κατατοπιστικός σχετικά με τους Ρώσους και του θρύλου περί «Ξανθού Γένους», είναι ο Αδαμάντιος Κοραΐς στο έργο του. Ο Κοραΐς θεωρεί ότι οι Έλληνες πρέπει να βασιστούν στην Γαλλία, στηριζόμενος στο Διαφωτισμό που έχει προηγηθεί αλλά και στη ρωσική κυριαρχία στα Επτάνησα, η οποία δεν βοήθησε σε τίποτα τους Επτανήσιους, και με ενδιαφέροντα επιχειρήματα εξισώνει τους Γάλλους με τους Αρχαίους Έλληνες. Ο Κοραΐς γενικά προτείνει την υιοθέτηση του ονόματος Γραικός, για τον λόγο ότι οι Ευρωπαίοι αποκαλούσαν τους Έλληνες με αυτόν τον τρόπο. Ο ίδιος είχε ζήσει στη Γαλλία και θεωρούσε ότι η στροφή σ' αυτήν είναι απαραίτητη γιατί, η αφύπνιση του Γένους έπρεπε να στηριχθεί στην παιδεία, άρα στο σχολείο της Ευρώπης τη Γαλλία. Είναι αντίθετος με το αυτοκρατορικό μοντέλο και την ονομασία Ρωμιός, ενώ παράλληλα προτείνει το όνομα Έλληνας.

Τέλος, η ονομασία Έλληνες, υποστηρίζεται κυρίως από αυτούς που θεωρούν απαραίτητη τη σύνδεση με την αρχαιότητα. Έρχονται και αυτοί σε σύγκρουση με το αυτοκρατορικό μοντέλο και καταφεύγουν στην ευρωπαϊκή βοήθεια με κυριότερο αίτημα την ένταξή τους στο δυτικό κόσμο. Αποστρέφονται το Βυζάντιο το οποίο εξάλλου είχε καταδιώξει το αρχαιοελληνικό πνεύμα. Η ονομασία αυτή συνδέεται με την γέννηση της εθνικής συνείδησης που ήταν

αποτέλεσμα της έλευσης των Διαφωτιστικών ιδεών και της εθνικιστικής έξαρσης στην Ευρώπη. Κορμός αυτής της κίνησης ήταν η αναζήτηση της κοινής καταγωγής με τους Αρχαίους Έλληνες και της αναγωγής της αρχαιότητας σε κείμενο κριτικό για την εθνική αφύπνιση και ολοκλήρωση. Είναι γεγονός ότι η σύνδεση με την αρχαιότητα έγινε σε πρώτο βαθμό με την εμφάνιση αρχαιοελληνικών ονομάτων στα παιδιά των Ελλήνων και στα πλοία τους. Επίσης, η συμβολή του Νεοελληνικού Διαφωτισμού σ' αυτήν την κατεύθυνση στάθηκε μεγάλη. Το κίνημα βοήθησε στη διάδοση των αρχαίων ιδεών με τη μελέτη τους και στην προσπάθεια μορφοποίησης μιας ελληνικής γλώσσας καθαρής από τις ξένες επιρροές και κοντινής στην Αρχαία Ελληνική. Αν και οι απόψεις ποικίλουν μεταξύ των διαφωτιστών, αρχαϊστών και δημοτικιστών, χαρακτηριστική είναι η άποψη του πλέον μετριοπαθούς Διαφωτιστή, του Αδαμάντιου Κοραή, που πρότεινε τη μέση οδό και στη γλώσσα. Το σημαντικό στοιχείο είναι η τάση της απομάκρυνσης από τους συντηρητικούς κύκλους και η συνειδητοποίηση ότι για την απελευθέρωση είναι απαραίτητη η σύνδεση με τους προγόνους.

Χαρακτηριστική είναι η άποψη των Δημητριάδων οι οποίοι προτείνουν την ονομασία Έλληνες εξηγώντας παράλληλα και την προέλευση των άλλων δύο ονομασιών, Ρωμιών και Γραικών. Οι Δημητριάδεις μιλούν υποτιμητικά για το όνομα Ρωμιός, επειδή αυτό προέρχεται από τους Ρωμαίους που ήταν τύραννοι της Ελλάδας. Τέλος είναι και η άποψη του Ρήγα ο οποίος, αν και αναθρεμμένος σε Φαναριώτικο περιβάλλον, μίλησε για Έλληνες και μία πολυεθνική Ελληνική Δημοκρατία στα όρια της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Είναι προφανές ότι μεταξύ των δύο τελευταίων ονομασιών ενυπάρχει μία συγγένεια, ως προς τις επιδιώξεις τους. Οι υποστηρικτές των όρων αυτών είναι οι ριζοσπάστες, αυτοί που δεν αποδέχονται την Αυτοκρατορία και την «Ελέω Θεού» εξουσία. Είναι εκείνοι που ενστερνίστηκαν και αφομοίωσαν τα διδάγματα των καιρών και έστρεψαν τις ελπίδες τους στην Ευρώπη και τη Δύση. Εκείνοι που πρώτοι απαίτησαν πλήρη ανεξαρτητοποίηση από την Οθωμανική Αυτοκρατορία. Αντιμετώπισαν το Έθνος όχι σαν ποίμνιο, αλλά σαν έθνος που θέλει, και δικαιούται, να αποφασίζει για την τύχη του. Συμπερασματικά, μέσα στις ιδεολογικές και πολιτικές ανακατατάξεις της περιόδου τίθενται θεμελιώδη ζητήματα για τον ελληνισμό. Η περίοδος αυτή είναι από τις πλέον σημαντικές για το λόγο ότι αποτελεί την απαρχή της εθνικής παλιγγενεσίας και της επιδίωξης για την

απομάκρυνση των Ελλήνων από το πλαίσιο της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Το σημαντικότερο ίσως στοιχείο είναι η διαμόρφωση της νεοελληνικής συνείδησης και της εθνικής ταυτότητας. Σ' αυτήν την περίοδο τίθενται οι βάσεις για τη διαμόρφωση της νεοελληνικής γλώσσας και την απαλλαγή της από τις ξένες προσμειξεις, και της παιδείας αμφοτέρωτα στοιχεία ταυτότητας και διαμόρφωσης του Νεοέλληνα. Όλοι αυτοί οι παράγοντες θα οδηγήσουν την ελληνική κοινωνία στην ανάσταση και θα θέσουν τις βάσεις του Νεοελληνικού Κράτους.